

SBM1773 Sigkærgård I

Kulturhistorisk rapport

Oversigt over det berørte areal (matr. 7a og det sydøstlige hjørne af matr. 7gæ) samt de nærmeste omgivelser og omkringliggende lokaliteter og fortidsminder. Baggrundskort: ©Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering.

**Skanderup sogn, Hjelmslev herred, tidl. Skanderborg amt. Ejerlav: Gram, Skanderborg Jorder.
Matriklerne: 7a og det sydøstlige hjørne af matr. 7gæ. Sted nr. 16.02.08. Sb.nr. 180.**

Beretning for den systematiske arkæologiske undersøgelse af udstykningsarealet ved Sigkærgårdsvej 1, 8660 Skanderborg.

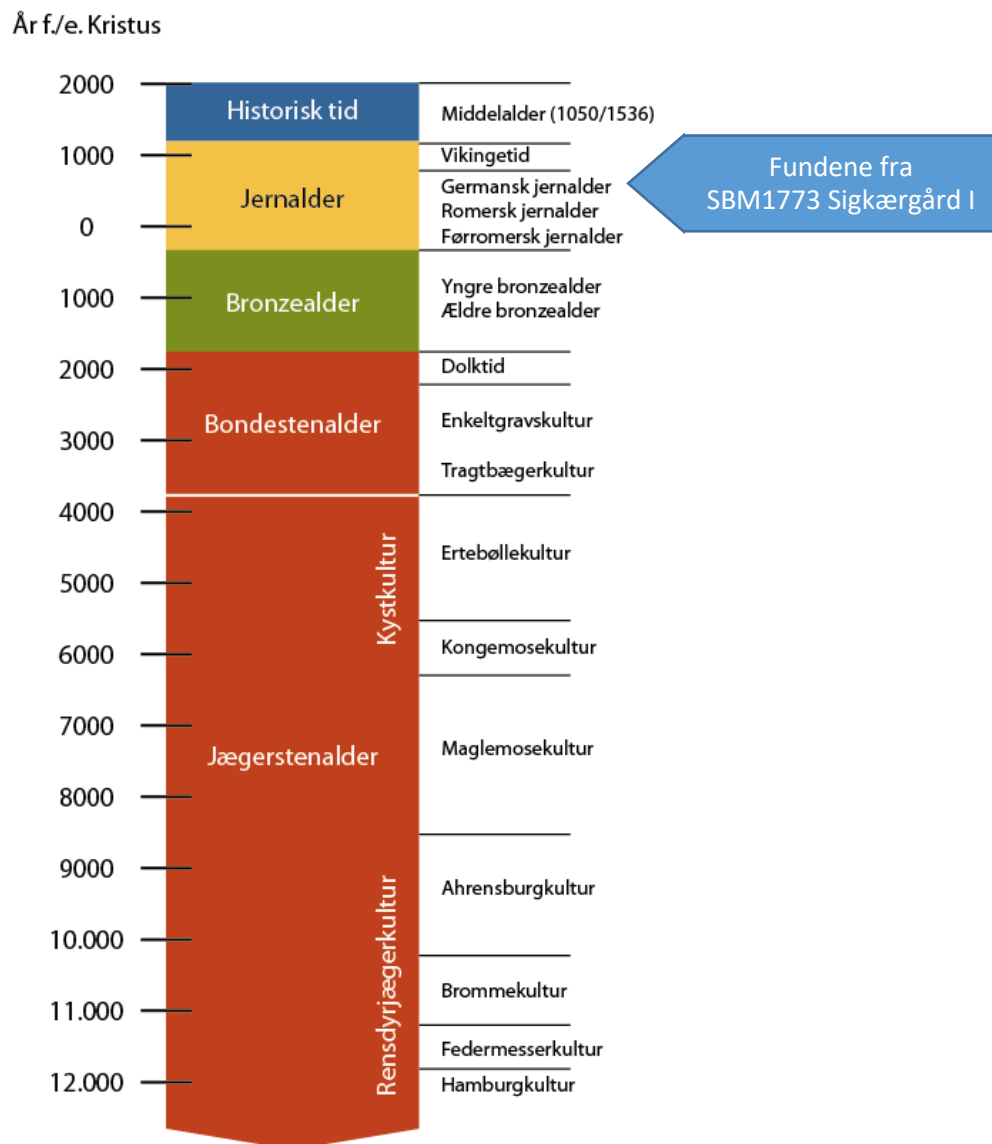
Systematisk arkæologisk undersøgelse ved Sigkærgårdsvej 1, 8660 Skanderborg

Museum Skanderborg har på baggrund af resultaterne fra en arkæologisk forundersøgelse ved *Sigkærgårdsvej 1, 8660 Skanderborg* foretaget en lille systematisk udgravning af et areal på i alt 740 m². Ved undersøgelsen blev der fundet velbevarede spor efter forhistorisk bopladsaktivitet i form af oldsager samt bebyggelsesspor fra yngre jernalder. Bebyggelsessporene omfatter en brandtomt af et tre-skibet langhus med bevarede væg- og indgangsstolpehuller samt spor efter indre rumopdeling. Tæt ved det brændte langhus blev der fundet spor efter et sadeltagshegn, en staklade og et O-hus samt to kogestensgruber. Umiddelbart vest for bebyggelsen blev der desuden fundet en mindre lavning indeholdende trækuls- og keramikholdige udsmidslag. Bebyggelsen kan ud fra keramikmaterialet og konstruktionens karakter dateres til germansk jernalder – sandsynligvis ældre germanertid.

Den systematiske undersøgelse fandt sted fra d. 03.08.21-09.08.21. Udgravningen blev udført af maskinfører Steffen Henriksen samt arkæologerne Anja Vegeberg Jensen, Merethe Schifter Bagge og Anders Hagen Mørk.

Indhold

Abstract	3
Undersøgelsens forhistorie	5
Topografi, terræn og undergrund	7
Målesystem	8
Øvrige data	8
Udgravningsmetode	8
Undersøgelsens resultater	10
Sammenfatning	24
Litteratur	25

Ordforklaring

Anlæg

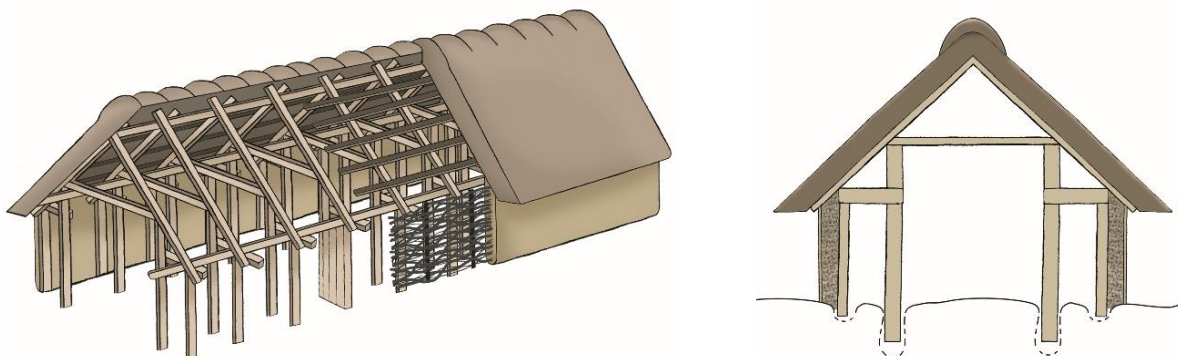
Anlæg er en samlet betegnelse for spor efter, hvor man har gravet huller i fortiden. Når muldjorden fjernes, fremstår fortidige anlæg som mørke aftegninger i den lysere undergrund. Hullerne er blevet fyldt op med organisk materiale, trækulsholdig jord eller sten, og kaldes samlet for anlæg. Anlæg kan eksempelvis være stolpehuller fra fortidige huse, men de kan også være jordovne, brønde eller grave.

Langhus

Langhuset er det hus, hvor man har boet og haft sine dyr på stald. Det har fået sit navn, da husene er aflange, oftest 5-6 m brede. Det er forskelligt, hvor lange husene er. De fleste huse er mellem 15 og 25 m lange, men de kan være så lange som 40-50 m, selvom det hører til sjældenhederne. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejdshus og til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftes med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibet hus

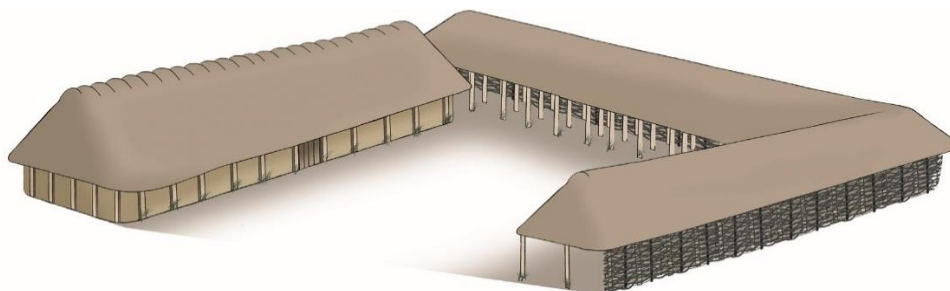
Treskibede huse er bygninger, hvor taget bæres af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Husene har haft stolper til ydervægge og indre rumopdelinger - bl.a. skillevægge og båse til dyrene - men sporene heraf er kun i heldige tilfælde bevaret til i dag. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor også treskibede langhuse, når de er blevet benyttet som bolig. Der er imidlertid også mindre treskibede bygninger, der har tjent som eksempelvis værkstedshuse og til lader. Langhusene indrettes oftest med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst). Den treskibede konstruktion benyttes gennem det meste af bronzealderen samt i jernalder og vikingetid - dvs. en periode på ca. 2500 år (1500 f.Kr.-1050 e.Kr.).

Principskitse af et treskibet langhus i perspektiv og tværsnit.

Sadeltagshegn

Sadeltagshegnet er et tagoverdækket hegn, der til dels ligner de treskibede huse. Ligesom husene har de nemlig flere parallelle rækker af stolper, der har båret hegnets tag. De er åbne ind mod gårdspladsen, mens ydersiden har en risflettet væg. Sadeltagshegnene har formodentlig tjent som opbevarings- eller arbejdsområder for gårdens beboere, ligesom de også kan have fungeret som staldarealer for husdyr. Sadeltagshegn kan være 3-5 m brede og omkranser oftest gårdspladsen til langhusene i perioden fra ca. 200-700 e.kr.

Principskitse af et sadeltagshegn omkring et langhus.

Staklader

Staklader er små kvadratiske bygninger, bestående af i alt fire stolper. Disse små bygninger huse har været brugt til opbevaring af halm, hø eller andet forråd. Staklader er almindelige udhuse, der hører til gårdene med deres langhuse, som blev brugt som bolig og stald. Staklader kendes i jernalder (500 f.kr.-750 e.kr.) og helt op i nyere tid.

Gruber

Gruber er en betegnelse for større nedgravninger i undergrunden. Der er mange forskellige typer gruber alt efter, hvad nedgravningen har været brugt til. Gruber er tit opfyldt med affald fra bopladsen. De indeholder derfor tit både stykker af lerkar og dyreknogler. Gruberne har dog sikkert haft en anden funktion end affaldsbeholder, før de er blevet fyldt op med affald fra bopladsen. Denne funktion er i mange tilfælde endnu en gåde. Den mest oplagte funktion er, at gruben er gravet for at skaffe ler til husenes vægge - eller til fremstilling af fx lerkar. Men gruberne kan også være brugt som jordovne (kogestensgruber), til at brænde keramik i eller arbejde med hør og andre materialer (produktionsgruber). Gruberne kan være anvendt flere gange og er almindelige på bopladser.

Kogestensgruber

Kogestensgruber er jordovne og forekommer tit på bopladser fra oldtiden, især i bronze- og jernalder (1700 f.Kr.-750 e.Kr.). I grubens bund ses ofte et sort trækulslag, fra det bål, der har opvarmet et lag af håndstore sten. På stenene har man lagt sin steg. Den har nok været indpakket i blade el. lign. for at beskytte kødet mod den kraftige varme - og ikke mindst den græstørv eller jord, der er brugt til at dække gruben til for at holde på varmen. Efter nogle timer er maden gennemstegt og klar til servering. Kogestensgruberne kan også være benyttet ved religiøse aktiviteter, som de kendes fra bronzealderens lange rækker af kogestensgruber.

Makrofossilanalyse

Makrofossiler er forkullede plantedele. De er på grund af deres ringe størrelse svære at se. De findes ved at spule prøver af jord igennem med vand, hvorved forkullede korn og frø flyder ovenpå. Man kan så skumme de forkullede plantedele fra de tungere materiale som jord og sten. Processen hedder at flotere jorden, og efterfølgende bliver de forkullede dele gennemset af eksperter, der kan bestemme hvilke typer korn, frø og trækul, der er tale om. Makrofossiler kan blandt andet bruges til kulstof-14 dateringer, men kan også fortælle om, hvad man har dyrket i fortiden.

¹⁴C-datering

Kulstof-14 bruges til at aldersbestemme organisk materiale, altså materiale fra mennesker, dyr og planter. Kulstof (C, carbon) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. ¹⁴C har de samme egenskaber som almindeligt kulstof (¹²C), men er radioaktivt. Når en organisme dør, henfalder ¹⁴C-atomerne i organismen med en halveringstid på 5730 år. Når man kender det oprindelige indhold af ¹⁴C i det organiske materiale og derefter måler den resterende mængde af ¹⁴C, kan man ud fra halveringstiden beregne, hvor gammelt materialet er. ¹⁴C-analyserne udføres af fysikere, som modtager de materialer, der udvælges til datering - oftest materiale fra makrofossil-analyser.

Yngre jernalder

Tidsrummet fra 400 e.kr.-750 e.kr. kaldes for yngre jernalder. Yngre jernalder inddeles i to underperioder: ældre germansk jernalder (400-550 e.kr.) og yngre germansk jernalder (550-800 e.kr.). Perioden hedder germansk jernalder fordi de folk der beboede egnene nord for Romerrigets grænser – i det nuværende Tyskland og Sydkandinavien kaldes for germanere. For hovedparten af de mennesker, der levede i jernalderen, var gården, husdyr og landbrug det daglige omdrejningspunkt. De boede på gårde, hvor bolig og stald lå i samme hus, bygget af træ, ler og strå. Til huset hørte ofte mindre udhuse og en indhegnet gårdsplads. Lige uden for gården, lå små marker. På enge i nærheden hentede man hø til kvæg og heste. Og endnu længere væk lå overdrevet, hvor husdyrene kunne græsse sig tykke og fede i løbet af sommeren.

Forslag til videre læsning

Hvass, L. 2001. Oldtiden i Danmark. Jernalderen. Sesam.

Jensen, J. 2004: Yngre Jernalder og Vikingetid 400 e.Kr. - 1050 e.Kr. Danmarks Oldtid, bd. 4. Gyldendal.

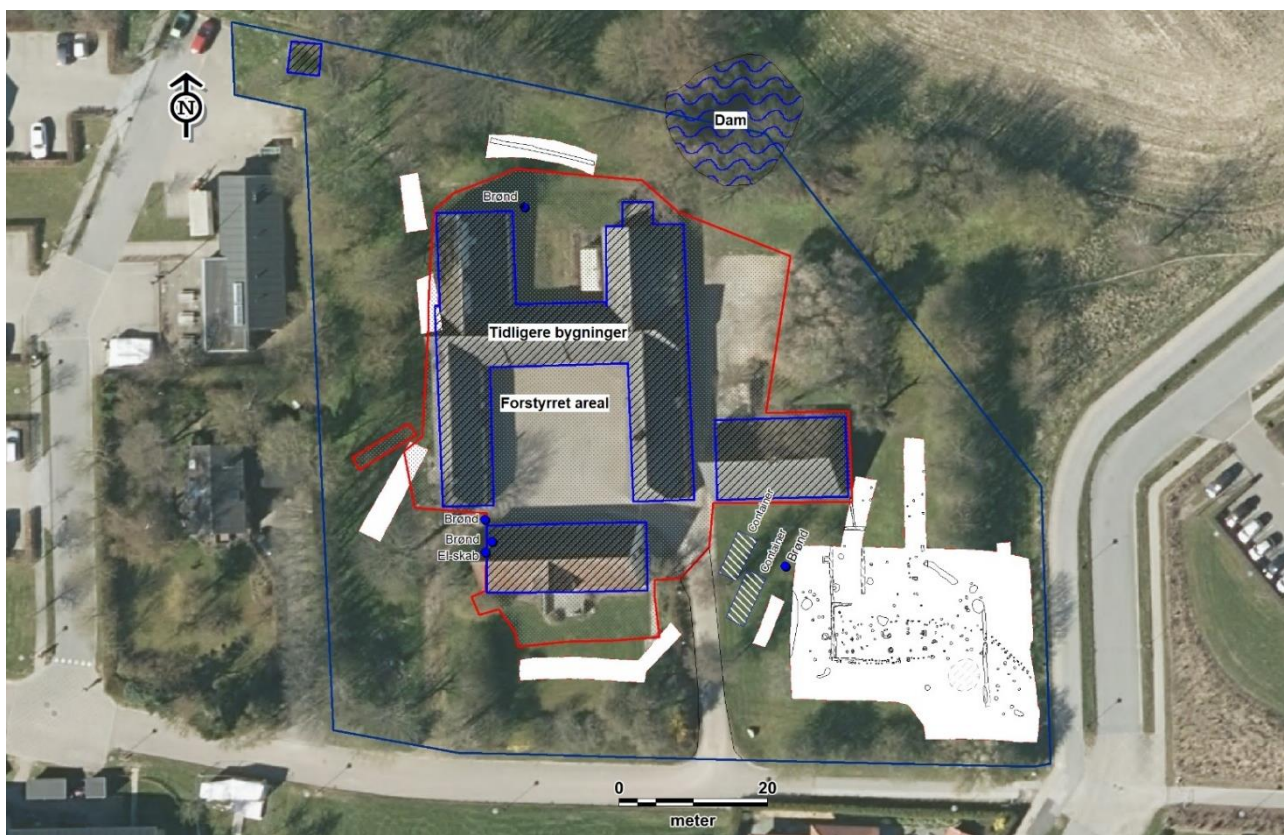
Arkæologiske Strategier på Slots og kulturstyrelsens hjemmeside: <https://slks.dk/arkaeologisk-strategier/>

Abstract

Ved den arkæologiske undersøgelse ved Sigkærgårdsvej 1, 8660 Skanderborg, blev der fundet bebyggelsesspor omfattende et brændt, tre-skibet langhus med bevarede væg- og indgangsstolpehuller. Nær langhuset blev der fundet spor efter et sadeltagshegn, en staklade, et formodet O-hus samt to kogestensgruber. Umiddelbart vest for bebyggelsen blev der desuden påtruffet en mindre lavning indeholdende udsmidslag med trækul og keramik. Bebyggelsen kan ud fra keramikmaterialet og konstruktionens karakter dateres til germansk jernalder – sandsynligvis ældre germanertid.

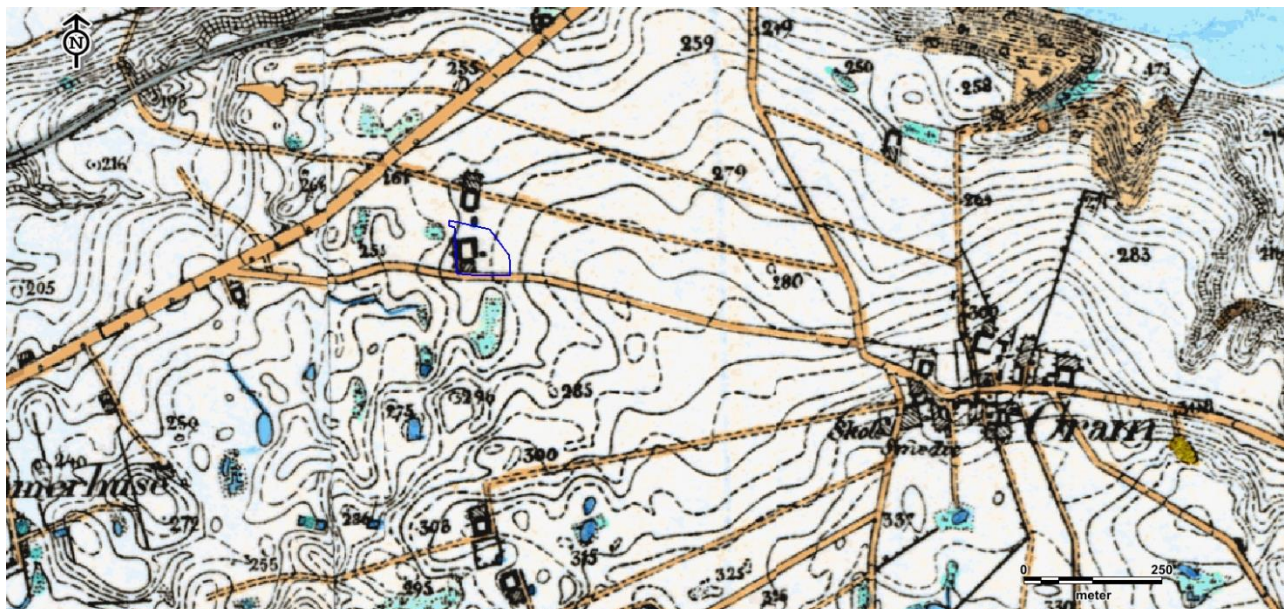
Undersøgelsens forhistorie

Den systematiske udgravning blev foretaget på baggrund af resultater fra en arkæologisk forundersøgelse ved *Sigkærgårdsvej 1, 8660 Skanderborg*. Forundersøgelsen, der fandt sted fra d. 23-24.06.21 blev foranlediget af projekterede anlægs- og byggearbejder, der omfatter matriklerne 7a, og det sydøstlige hjørne af matr. 7gæ, Gram, Skanderborg Jorder. Hele det berørte areal udgør i alt ca. 7700 m², men pga. omfattende recente forstyrrelser fra jordarbejdet i forbindelse med nedrivningen af de tidligere gårdsbygninger samt tæt bevoksning på dele af arealet, var det imidlertid kun muligt at forundersøge en mindre del af det berørte areal. I det sydøstlige hjørne af udstykningsarealet kunne der ved forundersøgelsen dokumenteres bebyggelses- og bopladsaktivitet fra yngre jernalder. På den baggrund udpegede Museum Skanderborg i dette område et areal på 1150 m² til arkæologisk interesseområde. Af dette interesseområde blev 740 m² systematisk undersøgt.

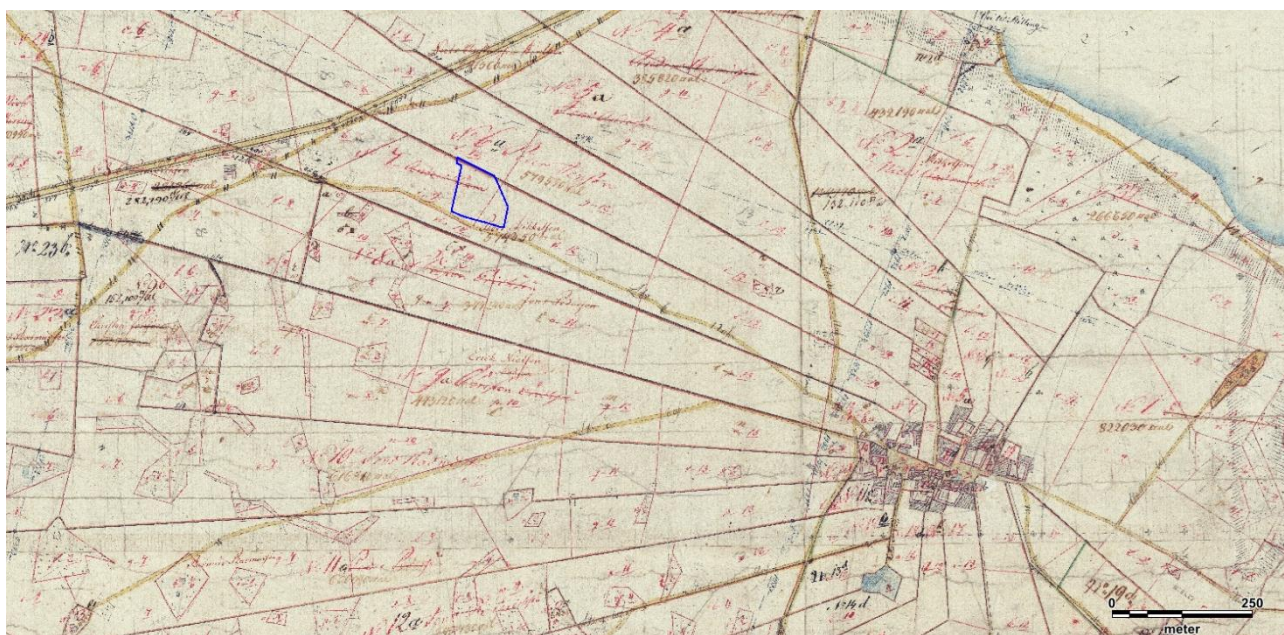

Oversigtskort over det berørte areal (Sigkærgårdsvej 1, 8660 Skanderborg) samt placeringen af søgegrøfterne og det systematisk udgravede areal. Den røde markering angiver det område, der er svært forstyrret efter nedrivningen af de tidligere gårdsbygninger. Træerne der ses på luftfotoet var ikke fjernet før forundersøgelsen. Baggrundskort: ©Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering.

Ifølge BBR-registret er Sigkærgård opført i år 1871. Der er sandsynligvis tale om årstallet for gårdens udflytning fra landsbyen Gram, eftersom Sigkærgård ses på de høje målebordsblade fra midten af 1870'erne, men ikke fremgår på Original 1-kortet (gyldigt fra 1816-1862).

Højkantskort over Gram og området vest herfor, hvor Sigkærgård befinder sig. Udstykningsarealet er markeret med blåt. I dag er en omfangsrig bebyggelse skudt frem omkring Sigkærgård. Kortbaggrund: ©Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering.

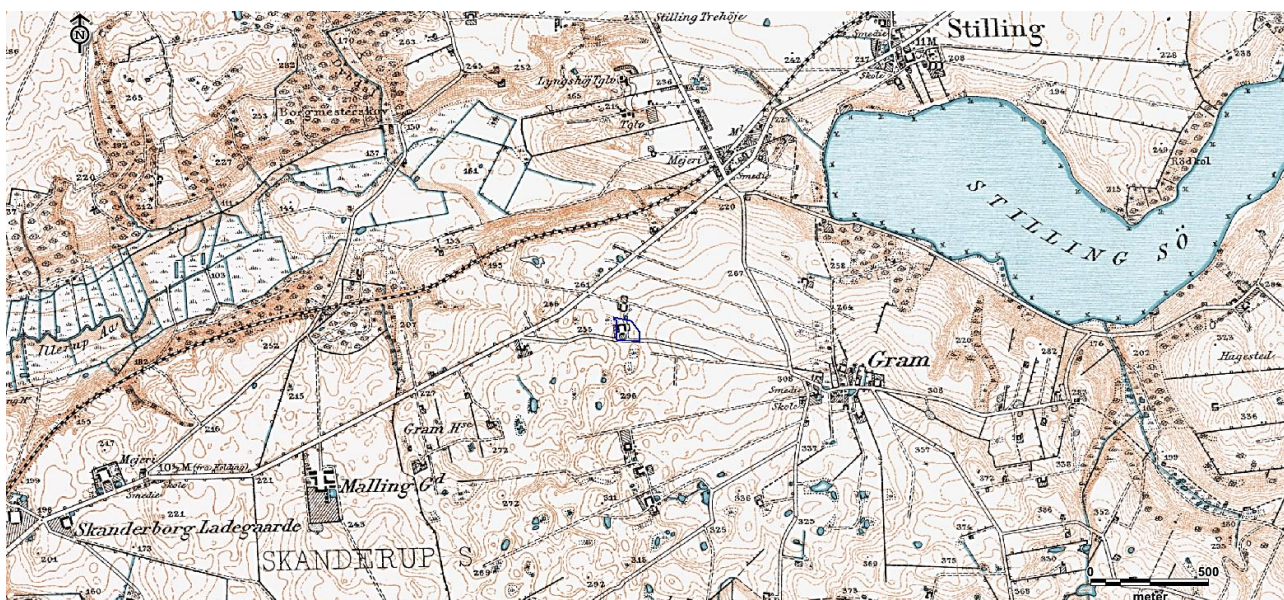

Original 1-kort over Gram og området vest herfor. Udstykningsarealet er markeret med blåt.

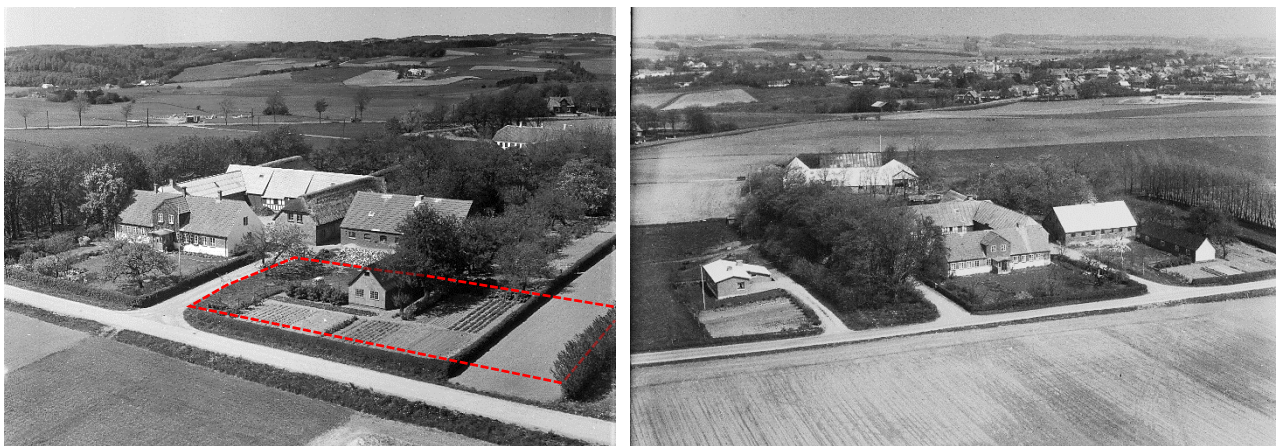
Der er ikke tidligere registreret fund eller anlæg af arkæologisk interesse på det berørte areal. Ved den nærmest registrerede lokalitet 160208-75 (øst for Sigkærgård - se forsidekort), er der ved en arkæologisk prøvegravning i 2001 fundet udsmidslag med lerkarskår fra ældre førromersk jernalder. Mens der ca. 200-300 m vest for Sigkærgård ved en forundersøgelse i 2014 (160208-163) blev fundet enkelte spredte gruber, kulturlag og stolpehuller, dateret til yngre bronzealder og ældre førromersk jernalder.

Topografi, terræn og undergrund

Det berørte areal ved Sigkærgård ligger ca. 1 km vest for Stilling Sø og omtrent 1,5 km sydøst for Illerup Ådal. Der er tale om et let kuperet landskab med små spredte lavninger og bakketoppe. Umiddelbart omkring Sigkærgård, der netop befandt sig på en lille højning, er der flere sådanne smålavninger. Længst mod vest i udgravningsområdet (samt i søgegrøft 9 A44) fandtes udkanten af et lavnings- / vådbundslag bestående af brungråt let sandet ler (A222). Vådområdet blev ikke afgrænset, men der må være tale om en ganske lille lavning, idet der *ikke* blev påtruffet vådbundslag i søgegrøft 1, der befandt sig mindre end 9 m vest for søgegrøft 9. I lavningen blev der ved forundersøgelsen fundet udsmidslag indeholdende keramik (X6) og trækul. I kortmaterialet er der ikke anført lavningssignatur på stedet. Det er der til gengæld umiddelbart syd for undersøgelsesområdet. Her er der på både høj- og lavkantkort markeret et lille areal med lavningssignatur. Den tidligere ejer af Sigkærgård kunne i den forbindelse berette, at der ved opførelse af huset på Krakesvej 3, 8660 Skanderborg (opført 1998) blev fjernet vådbundsjord fra grunden.

Lave målebordsblade over Gram og Stilling. Sigkærgård, markeret med blå (midt på kortet) befinder sig mellem Stilling sø mod øst og Illerup Ådal mod vest. Udstykningsarealet er markeret med blå. Kortbaggrund: ©Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering.

Luftfoto fra hhv. 1957 (tv) og 1966 (th), der viser landskabet nordvest og nordøst for Sigkærgård. Luftfoto: ©Danmark set fra luften - Det Kongelige Bibliotek. På fotoet til venstre er udgravningsarealets omtrentlige placering anført med en rød, stiplede linje. På billederne ses også den nordsyd-orienterede bygning, hvis fundament (A3, A43 og A152) blev påtruffet under udgravningen samt det tidligere skel (A38, A40, A199 & A236), som der også fandtes spor efter.

Undergrunden er relativt ensartet indenfor det berørte areal. Der er tale om orangegult kompakt ler med ganske få sten og lettere varierende sandindhold. Over hele udgravningsområdet sås små, jævnt spredte grålige, naturlige lerlommer, der undertiden kunne være vanskelige at skelne fra menneskeskabte nedgravninger. Grundet mange træer og buske på arealet – hvoraf en del blev fjernet inden den systematiske udgravning – var undergrunden desuden gennemskåret af ganske mange større og mindre rødder. I den østlige del af undersøgelsesområdet var undergrunden stedvist traktoseskadet.

Muldtykkelsen varierede mellem 20-40 cm. I den sydlige del, nærved Sigkærgårdsvej var der tilført en del muld. Her når muldlaget stedvist en tykkelse på 50-60 cm.

Målesystem

Opmåling af udgravningsfelt og anlæg blev foretaget med GPS (Leica Viva GS08plus) i projektion UTM Zone 32 Euref 89. Måledata blev konverteret til GIS-programmet MapInfo ver. 16.0.3 ved hjælp af MapDigi.

Øvrige data

Udgravningen fandt sted fra d. 03.08.21-09.08.21. Undersøgelsen blev udført af arkæologerne Anja Vegeberg Jensen (AVJ), Merethe Schifter Bagge (MSB) og Anders Hagen Mørk (AHM). Maskinassistenten blev leveret af entreprenørfirmaet KM-maskiner A/S. Til muldafrømningen blev der benyttet en 12 tons gravemaskine på hjul med en 1,4 m bred planérskovl. Gravemaskinen blev ført af maskinfører Steffen Henriksen. Vejret var varmt og solrigt (20-25 °C).

Udgravningsmetode

Ved den systematiske undersøgelse blev der udgravet et samlet areal på ca. 740 m². Under muldafrømningen blev samtlige anlæg, markeret med en anlægspind, opridset i fladen og indmålt med GPS.

Efter muldafrømningen blev hovedparten af anlæggene snittet med skovl eller spade. Enkelte anlæg blev snittet med gravemaskine. Efter snitning blev anlæggets profil tegnet (i målestok 1:20) og fyldjordens karakter beskrevet. Profildokumentationen blev undertiden suppleret af anlægfotos. En mindre gruppe anlæg tilhørende sadeltagshegnet kunne ikke snittes pga. traktose.

I forbindelse med dokumentationen af bygningskonstruktionerne blev der taget oversigtsfotos af konstruktionerne, hvor tagstolpehullerne blev markeret med landmålerstokke.

Arbejdsfotos af to udgravningssituationer: Muldafrømning og detektorafsøgning af fremkomne anlæg. Langhusets (K1's) seks tagstolpehuller samt to skillevægsstolpehuller er markeret med landmålerstokke.

Arbejdsfotos af to udgravningssituationer. Tv: Profildokumentation af anlæg. Th: Udtagning af jordprøve til makrofossilanalyse.

Ved udgravningen blev der taget jordprøver fra udvalgte anlæg; fortrinsvis fra trækulsholdige tagstolpehuller. I alt blev der taget 9 jordprøver (X8-X16). Der blev udtaget otte prøver fra brandtomten K1 samt en enkelt prøve fra kogestensgruben A151

Jordprøverne blev sendt til Moesgård Museum til flotering og makrofossilanalyse. Jordfylden fra A97, hvori der fandtes forkullede rester fra et brændt træfad / -skål, blev hjemtaget til museet og vådsoldet. De fundne oldsager blev hjemtaget, vasket, beskrevet, registreret og i flere tilfælde fotodokumenteret.

Under muldafrømningen blev muldrag og anlæg afsøgt med metaldetektor. Det resulterede dog kun i fund af recente genstande, hvoraf ingen blev hjemtaget. Afsøgningen blev foretaget af René Hansen.

Overigtsfoto af det muldafrømmede areal. De seks tagstolpehuller til det brændte langhus K1 er markeret med landmålerstokke.

Undersøgelsens resultater

Ved den systematiske udgravning blev der registreret i alt 184 anlæg (A56-A239), og benyttet 29 fundnumre (X8-X36).

Der kunne udskilles i alt fire konstruktioner (K1-K4). Konstruktionerne omfatter brandtomten efter et treskibet langhus, et sadeltagshegn, en staklade og et formodet O-hus. På baggrund af konstruktionernes karakter samt ud fra fundmaterialet, dateres bebyggelsen til germansk jernalder – sandsynligvis ældre germanertid.

Anlæg

De 184 anlæg var fordelt på 24 forskellige anlægstyper. Stolpehuller udgjorde hovedparten af de fremkomne anlæg. Samlet set blev der registreret i alt 112 stolpehuller fordelt på 11 underkategorier. Det svarer til knap 2/3 af det samlede antal registrerede anlæg. Langt hovedparten af de fremkomne stolpehuller kunne knyttes til forskellige konstruktioner. I alt kunne 95 af de 112 stolpehuller knyttes til én af de fire fremkomne konstruktioner (K1-K4). Af disse 95 stolpehuller kunne 77 stolpehuller med sikkerhed henføres til en konstruktion, mens 18 stolpehuller formodes at tilhører én af de fire konstruktioner. De resterende 17 stolpehuller var "løse" og kunne ikke umiddelbart tilknyttes nogen konstruktioner.

Den næstmest hyppigt forekommende anlægstype repræsenteres af naturlige fænomener. Disse naturfænomener blev registreret, eftersom der undertiden var tvivl om hvorvidt, disse anlæg repræsenterede menneskeskabte nedgravninger eller naturlige fyldskifter i undergrunden. Desuden blev entydige naturfænomener også registreret – som eksempelvis rødder og rodvælttere – eftersom sådanne anlæg kan have slettet og eller forstyrret eventuelle forhistoriske levn.

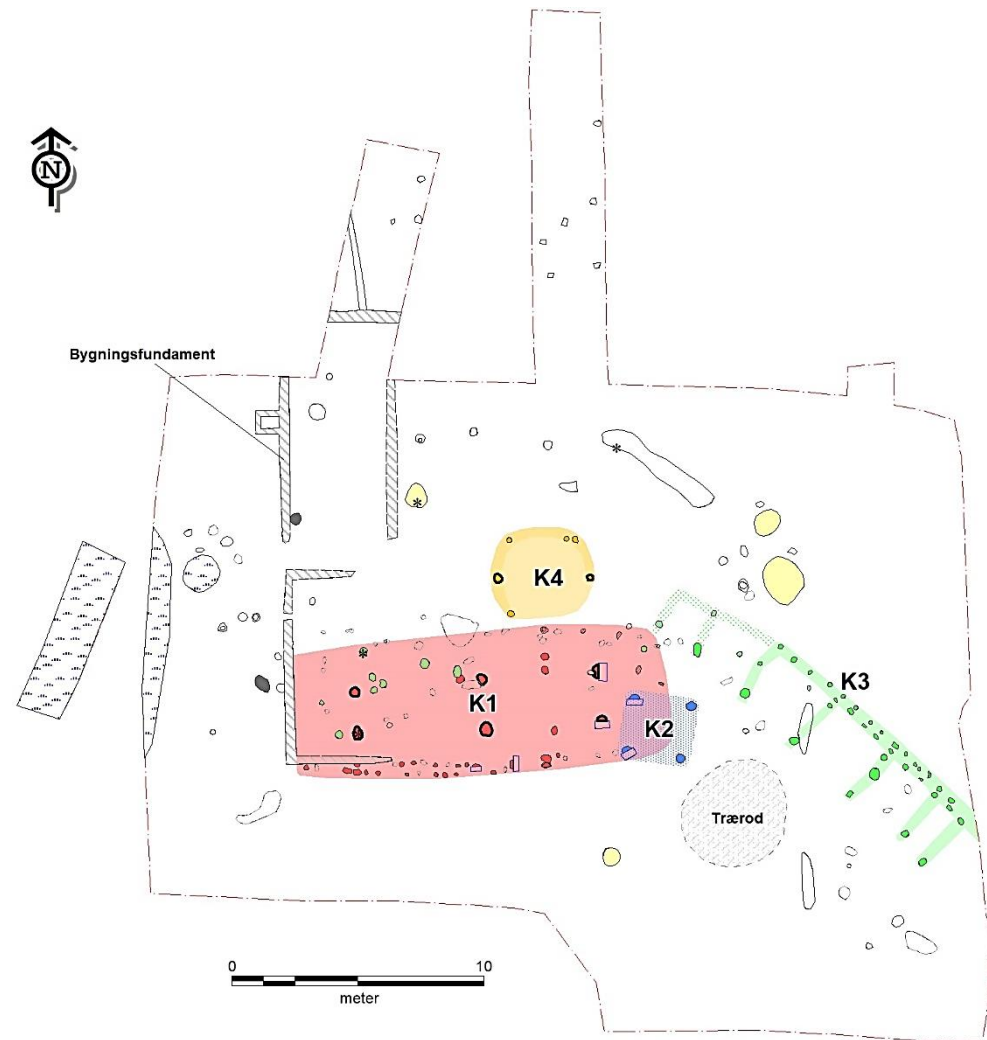
Gruber stod for omtrent 3 % af det samlede antal anlæg. Af de seks registrerede gruber kunne fire af dem ikke specificeres nærmere, mens to gruber var kogestensgruber. Fælles for de fire uspecificerede gruber er, at der er tale om relativt små nedgravninger. Med gennemsnitligt tværmål og dybde på kun hhv. 97 cm og 23 cm. Kun i én af gruberne blev der gjort oldsagsfund. Det drejer sig om gruben A156, hvori der fandtes et uornamenteret sideskår (X33). De to kogestensgruber (A151 og A216), der blev påtruffet, nærvæd langhuset K1, var relativt små og lave (hhv. Ø: 72 cm, D: 11 cm og Ø: 55 cm, D: 7 cm). Den mindste af kogestensgruberne var desuden fattig på varmepåvirkede sten. Kun én ildskørnet sten blev fundet heri.

Anlægstyper	Antal	%
Stolpehuller i alt	112	60,9 %
Tagstolpehul	12	6,5 %
Indgangs stolpehul	3	1,6 %
Væg stolpehul	23	12,5 %
Støtte stolpehul	1	0,5 %
Skille vægs stolpehul	3	1,6 %
Hegns stolpehul	35	19,0 %
Muligt gavlstolpehul	1	0,5 %
Muligt hegns stolpehul	13	7,1 %
Muligt indgangs stolpehul	1	0,5 %
Muligt væg stolpehul	2	1,1 %
Stolpehul uspec.	18	9,8 %
Gruber i alt	6	3,3 %
Koge-/ildgrube	2	1,1 %
Grube uspec.	4	2,2 %
Naturfænomener i alt	51	27,7 %
Dyregang	1	0,5 %
Lavning	2	1,1 %
Rodvæltter	2	1,1 %
Stenspor, natur	1	0,5 %
Undergrundsvariation	10	5,4 %
Naturfænomen uspec.	35	19,0 %
Øvrige	15	8,2 %
Fundament	1	0,5 %
Fyldskifte	3	1,6 %
Grøft	2	1,1 %
Recent forstyrrelse	6	3,3 %
Udgår	3	1,6 %
I alt	184	100 %

Anlægstabel over fordelingen af de i alt 184 anlæg, der blev dokumenteret ved den systematiske undersøgelse. Anlægene er fordelt på i alt 24 forskellige anlægstyper.

Oversigtskort over udgravningsfeltet med samtlige registrerede anlæg.

Oversigtskort over udgravningsfeltet med markering af de fire konstruktioner (K1-K4). Anlæggene tilhørende langhuset (K1) er fremhævet med røde signaturer. Stakladen (K2) er fremhævet med blå. Sadeltagshegnet (K3) med grøn og O-huset (K4) med orange. De to sorte anlæg nær bygningsfundamentet er kogestensgruber, mens de gule er gruber. Lys grå kant markerer naturfænomener.

Konstruktioner

De fire konstruktioner K1-K4 der blev dokumenteret ved den systematiske undersøgelse omfatter et brændt tre-skibet langhus med bevarede væg- og indgangs stolpehuller samt spor efter indre rumopdeling (K1), en staklade (K2), et sadeltagshegn (K3) og et formodet O-hus (K4). Nedenfor gøres der rede for konstruktionerne K1-K4.

K1 – brændt, tre-skibet langhus

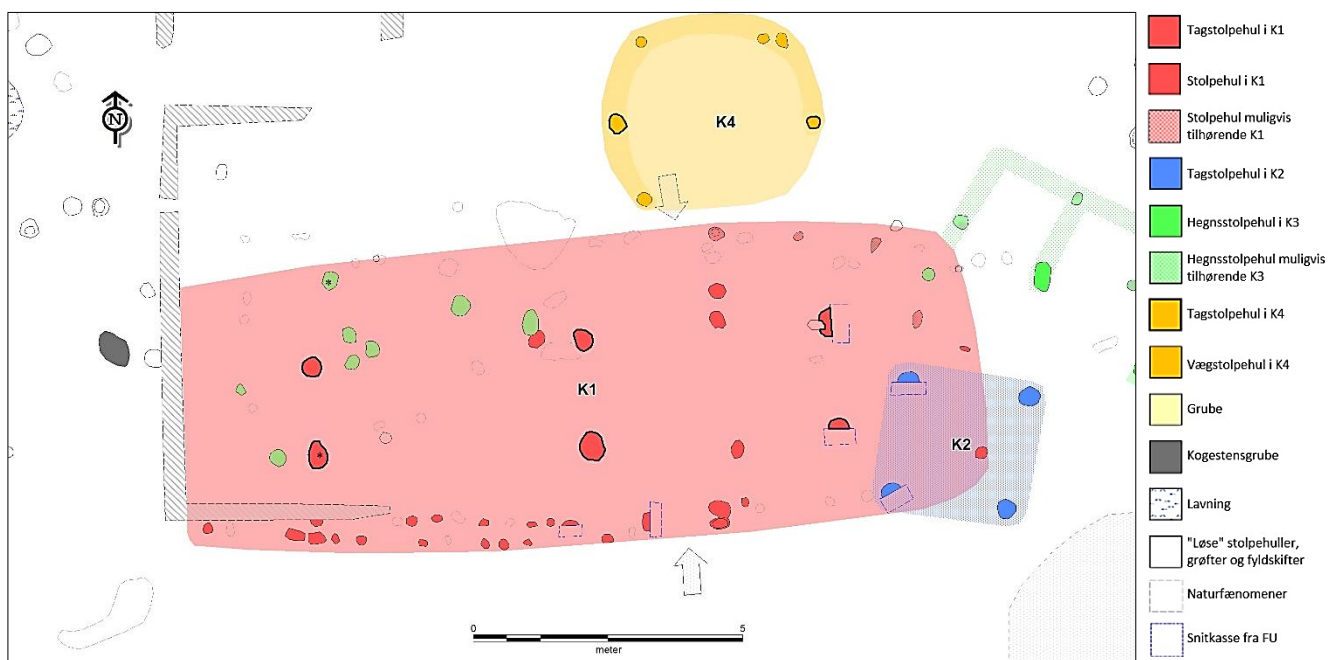
K1 befinder sig centralt i det lille udgravningsfelt. Der er tale om et øst-vest-orienteret, treskibet langhus med tre sæt tagstolpehuller. Huset anslås at have haft et samlet areal på omkring 80 m² med en længde på knap 15 m og en bredde på ca. 5,7 m. På baggrund af keramikmaterialet fra bygningens tagstolpehuller samt ud fra K1's konstruktionsmæssige karakteristika, skal bygningen formentlig dateres til germansk jernalder – formentlig ældre germansk jernalder.

Husets meget trækulsholdige stolpehuller viser tydeligt, at der må være tale om en brandtomt, hvilket også underbygges af de øvrige fund fra et par af husets tagstolpehuller som bl.a. omfatter sekundært brændt keramik samt rester af et forkullet, fragmenteret træfad.

Konstruktionen blev også påtruffet i forundersøgelsen. Her blev anlægssporene (A54 og A55) tolket som et fjerde sæt tagstolpehuller længst mod vest, svært forstyrret af et recent nordsyd-orienteret vægfundament (se forundersøgelserapport s. 7-8). Ved den systematiske undersøgelse viste det sig imidlertid, at A55 (i SYS A150) var et stenspor. Mens A54 ikke blev genfundet.

Anlæg i K1	
Vægstolpehuller	19
Tagstolpehuller	6
Indgangs stolpehuller	3
Skillevægsstolpehuller	3
Muligt vægstolpehul	2
Muligt gavlstolpehul	1
Muligt indgangs stolpehul	1
Stolpehul uspec.	1
Støttestolpehul	1
Anlæg i alt	37

Anlægstabel over fordelingen af de i alt 37 stolpehuller tilknyttet langhuset K1.

Oversigtsplan over det brændte langhus K1. Pilene markerer indgange i bygningen. Den nordlige indgang er usikker.

I alt 32 anlæg kan knyttes til K1, dertil kommer fem stolpehuller, der muligvis også tilhører bygningen. De tilknyttede anlæg omfatter tagstolpehuller, vægstolpehuller, foruden støttestolpehuller samt spor efter en indre konstruktion i form af skillevægsstolpehuller. Væg- og indgangsstolpehullerne er væsentligt bedre bevaret i bygningens sydvæg end i nordvæggen.

Tagstolpehullerne, der var meget ensartede i udseende, var store og dybe med tværmål på mellem 40-62 cm (gennemsnit: 52 cm) og dybder på mellem 27-50 cm (gennemsnit: 44 cm). I fladen var tagstolpehullerne tydeligt afgrænsede, mørke og cirkulære. I profil havde tagstolpehullerne stejle skrå sider og plan eller let rundet bund. Der blev observeret stolpespor i samtlige seks tagstolpehuller. Fyldjorden i såvel stolpesporet som i selve nedgravningen var tydeligt afgrænset fra den omgivende undergrund. Stolpesporene var generelt mørke og særdeles trækulsholdige. Selve nedgravningerne havde en væsentligt lysere, grå nuance. Tagstolpehullerne havde et breddespænd på mellem 1,7-1,9 m, mens længdespændet på 4,6 m og 5,1 m.

Profilmfoto af tagstolpehul A97 i K1. Set fra øst.

Profilmfoto af tagstolpehul A95 i K1. Set fra øst.

I sydvæggen blev der fundet tre indgangsstolpehuller tilhørende en indgang placeret ca. 1,5 m øst for husets midterste tagstolpesæt. Indgangen havde en bredde på 1,3 m. Overfor denne indgang blev der på husets nordside påtruffet et enkeltliggende stolpehul (A134 med dimensionerne: Ø: 18 cm, D: 13 cm), der muligvis repræsenterer et indgangsstolpehul, tilhørende en nordvendt indgang.

I fladen var indgangsstolpehullerne lettere ovale og tydeligt afgrænsede fra den omgivende undergrund.

Profilmfoto af vægstolpehul A77 i K1. Set fra syd.

Indgangsstolpehullernes tværmål lå på mellem 35-58 cm (gennemsnit: 43 cm), mens dybderne var på mellem 10-30 cm (gennemsnit: 21 cm). I to af indgangsstolpehullerne blev der konstateret mørke og meget trækulsholdige stolpespor.

I alt blev der registreret 19 vægstolpehuller, 2 mulige vægstolpehuller samt et enkelt gavlstolpehul. Sporene efter vægforløbet var bedst bevaret i bygningens sydvestlige del. Her kunne der observeres et svagt buet vægforløb, med vægstolpehuller i to rækker. I fladen var vægstolpehullerne cirkulære eller lettere ovale.

Vægstolpehullernes tværmål lå på mellem 10-48 cm (gennemsnit: 22 cm), mens dybderne var på mellem 7-20 cm (gennemsnit: 11 cm). Syv af vægstolpehullerne havde stolpespor. Stolpesporene var mørke og trækulsholdige. Ligesom indgangs- og tagstolpehullerne, indeholdt også flere af vægstolpehullerne ganske meget trækul.

Tv: Fladefoto af indgangsstolpehullerne A239 og A61 i K1. Set i lod fra vest. Th: Profilmfoto af indgangsstolpehul A61 i K1. Set fra syd.

Foruden tag-, indgangs- og vægstolpehuller samt et enkelt gavlstolpehul blev der også registreret tre skillevægstolpehuller tilhørende en rumopdeling placeret omtrent midt mellem det midterste og det østligste tagstolpesæt.

Arbejdsfoto: Udgravning af det brændte langhus K1. Husets tre sæt tagstolpehuller er markeret med landmålerstokke. Til venstre i billedet ses det sydlige vægforløb fremhævet med gule anlægspinde.

Rekonstruktionsskitse af langhusets (K1) udseende indsat på oversigtsfoto af udgravningsfeltet set fra nordøst.

K1 er sandsynligvis ikke samtidig med de øvrige tre konstruktioner (K2-K4). Grundplanerne for langhuset (K1) og stakladen (K2) er overlappende, ligesom orienteringen af sadeltagshegnet (K3) heller ikke synes at harmonere specielt godt med K1. Endvidere er placeringen af det formodede O-hus (K4), der ligger klods op ad K1's nordvæg heller ikke oplagt, hvis de to bygninger skulle være samtidige. Endelig er der i ingen af anlæggene tilhørende K2-K4 tilsvarende spor efter brand som i stolpehullerne tilhørende K1. Ingen af de fire konstruktioner har imidlertid overlappende anlæg, og det er således ikke muligt at udrede nogen sikker relativ datering af de fire bygninger.

I alt 24 fundnumre er relateret til K1. Heraf omfatter otte af dem jordprøver udtaget fra trækulsholdige stolpespor. De resterende fundnumre omfatter rødbrændt ler, keramikfund, trækulsstykker og fragmenter af en forkullet træskål (X28) samt en lille glat, rund, varmpåvirket sten (X27). Samtlige

Profilmfoto af tagstolpehul A96, med lerkar X22 in situ nedsat i bunden af anlægget. Set fra øst.

fund på nær tre stk. rødbrændt ler fra et af indgangsstolpehullerne, fremkom i stolpesporene fra husets tagstolpehuller. Det kan ikke med sikkerhed fastslås om fundene fra K1 er forsætligt deponeret i stolpesporene, efter at bygningen er nedbrændt. Det er dog påfaldende, at en stor del af keramikfundene fra K1 stammer fra meget fint ornamenterede, glittede lerkar. Bemærkelsesværdigt er det også, at lerkarret X22, blev fundet opretstående på bunden af stolpesporet, nærved anlæggets bund. Det kunne tyde på, at der er tale om en bevidst, rituel handling (jf. Søndergård 2021).

Ornamenteret lerkarskår til kar X24 fra tagstolpehul A97 i K1.

Lerkar X22 fra tagstolpehul A96 i K1 ex situ.

Fragmenter af forkullet træskål X28 fundet i tagstolpehul A97 i K1.

Det største fragment af den forkullede træskål X28

K2 – staklade

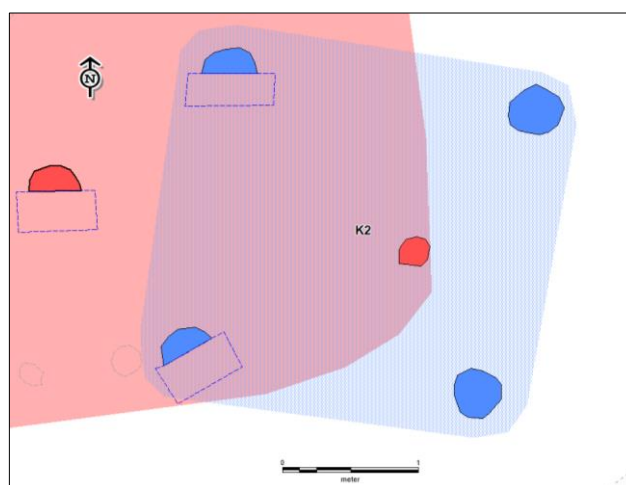
Stakladen K2 bestod af fire dybe tagstolpehuller. Tagstolpehullerne var regelmæssigt placeret i et kvadrat, der målte ca. 2,2 m på hver led. Stakladen har således omfattet et areal på knap 5 m². I fladen fremstod tagstolpehullerne som tydeligt afgrænsede, lyse grå, cirkulære stolpehuller, mens de i profil havde stejle, tilnærmelsesvist lodrette sider og omtrentligt plan bund. I samtlige fire tagstolpehuller sås tydeligt afgrænsede stolpespor. Stolpesporene havde en ensartet fyldjord bestående af gråt homogent, let

Rekonstruktionsforslag af staklade.

trækulsholdigt, let sandet ler. Fyldjorden i nedgravningerne, der var tydeligt afgrænset fra den omgivende undergrund, blev fortrinsvis karakteriseret som værende gråt eller gråbrunt ganske let sandet, undergrundsopblandet ler.

Tagstolpehullerne, der var meget ensartede i udseende, var ganske dybe konstruktionens beskedne dimensioner taget i betragtning. Tagstolpehullerne havde tværmål på mellem 32-40 cm (gennemsnit: 37 cm) og dybder på mellem 36-49 cm (gennemsnit: 43 cm). Det er muligt at stakladen (K2) er samtidig med både sadeltagshegnet (K3) og det formodede O-hus (K4). Stakladen kan imidlertid ikke være samtidig med langhuset K1, eftersom bygningernes grundplaner er overlappende. Der var imidlertid ingen overlap mellem anlæggene tilhørende de to konstruktioner, og det er således ikke muligt, at fastsætte nogen relativ datering af de to konstruktioner. Der blev ikke gjort nogen fund i anlæggene tilhørende stakladen.

Tv: Staklade K2. Tagstolpehullerne er markeret med landmålerstokke. Set fra syd. Th: Plantegning over staklade K2.

Tv: Flade- og (th) profilfoto af tagstolpehul A206 i staklade K2 med opridsning. Lod fra nordvest.

K3 – sadeltagshegn

I den østlige del af udgravningsområdet blev der fundet rester efter et sadeltagshegn (K3), der kunne følges over en strækning på omtrent 15 m. Hegnet bestod af en ydre række af spinkle hegnstolpehuller, der undertiden var placeret parvist som to små, enten cirkulære eller ovale, tætstillede stolpehuller. På hegnets inderside var der i en afstand på mellem 2,3-2,5 m fra yderstolperne placeret en række af større hegnstolpehuller. Disse indre hegnstolpehuller var placeret med en indbyrdes afstand på 2,7-2,9 m, med undtagelse af et enkelt sted – længst mod sydøst – hvor to af de indre hegnstolpehuller (A230 og A231) lå med en indbyrdes afstand på kun 1,4 m.

Sadeltagshegnet var orienteret nordvest-sydøst. Mod sydøst fortsatte hegnet ud under udgravningsfeltets grænse. I nordvestlig retning blev hegnet gradvist dårligere bevaret. Fra omtrent midt på hegnforløbet ses der således kun ét hegnstolpehul i den ydre tætstillede stolpehullerække. Længst mod nordvest er ingen af de ydre hegnstolpehuller bevaret, her sås således kun de indre hegnstolpehuller. Netop i dette område (dvs. i en radius på ca. 3 m omkring hegnstolpehullet A207) var undergrunden temmelig traktoseskadet, hvilket sandsynligvis er en medvirkende årsag til, at der ikke kunne observeres hegnstolpehuller i dette område.

Det er muligt, at sadeltagshegnet har slået et omtrentligt 90° knæk i sydvestlig retning i området omkring K4. I hvert fald blev der sydvest herfor – i den vestlige ende af langhuset K1 – observeret en gruppe af stolpehuller (A104, A107, A112-114, A117, A118 og A120) der med stor sandsynlighed ikke tilhører langhuset. Disse stolpehuller, der størrelses- og fyldmæssigt set svarer omtrent til de øvrige hegnstolpehuller i K3, er placeret i et tilnærmelsesvist nordøst-sydvestligt strøg. Hvis denne tolkning er korrekt, kan i alt 48 anlæg knyttes til K3.

I alt 25 af disse 48 stolpehuller blev snittet. Stolpehullerne tilhørende K3 var kendetegnet ved en grå eller lys grå fyldjord, ofte indeholdende trækulsnister og undertiden med tilstedevær af mørkere stolpepor. I den sydøstligste del af hegnet, hvor der kunne iagttages to parvist placerede ydre hegnstolpehuller, var det yderste hegnstolpehul i stolpeparret altid en anelse mørkere i fyldjorden end sin indre makker, hvilket kunne antyde, at de yderste hegnstolpehuller muligvis repræsenterer senere reparationer(?). Stolpehullerne i den ydre hegnstolperække (hvoraf 8 blev snittet), målte mellem 9-26 cm i tværmål, og havde en dybde på mellem 3-17 cm (gennemsnit: 12 cm). De indre hegnstolpehuller, hvoraf samtlige blev snittet, var gennemgående større end de ydre hegnstolpehuller. De indre hegnstolpehuller målte 25-59 cm i tværmål (gennemsnit: 41 cm) og havde dybder på mellem 12-34 cm (gennemsnit: 23 cm).

Hegnstolpehul A203 i sadeltagshegn K3 med opridsning.

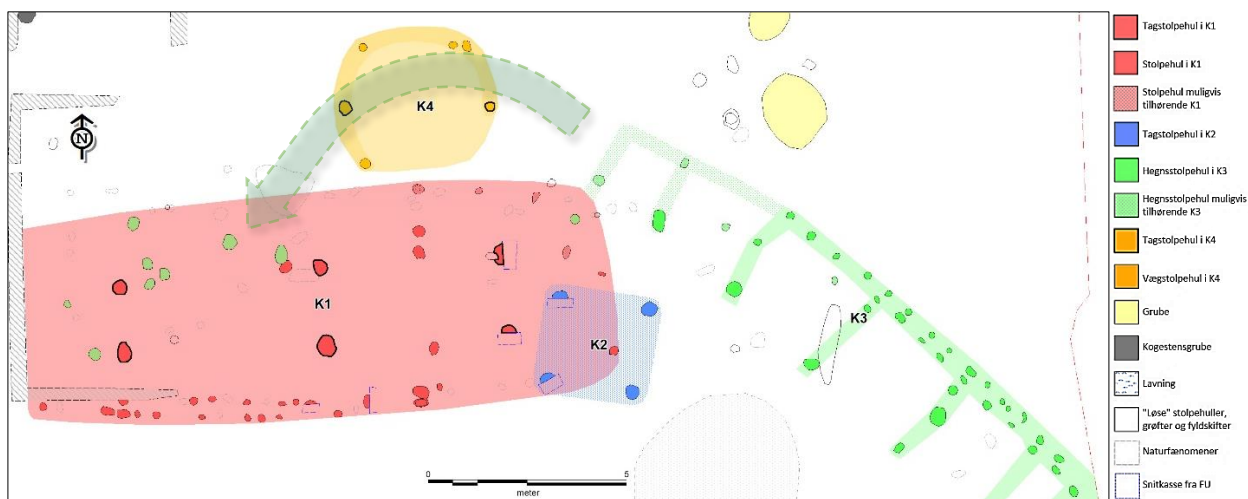
Hegnstolpehul A198 i K3, med opridsning. Set fra Østsydøst.

I et af de indre stolpehuller tilhørende K3 (A207) fremkom 13 lerkarskår (X34) tilhørende samme, sekundært brændte lerkar, mens der i to mulige hegnsstolpehuller (A89) og (A117) fremkom hhv. rødbrændte lerklumper (smuldrede under udgravningen) samt tre, uornamenterede sideskår (X31).

Sadeltagshegnet K3 tilhører efter alt at dømme ikke samme gård/fase som langhuset K1. I den nordvestlige del af hegnsforløbet er to mulige hegnsstolper formentlig tilhørende K3 placeret indenfor K1's grundplan. Det samme gør sig gældende for de syv mulige hegnsstolper i vestenden af K1. Her ses tilmed et overlap mellem et støttestolpehul i K1 (A103) og et muligt hegnsstolpehul (A104), der viser at stolpehullet i K1 er ældre end (overlejres/skæres af) det formodede hegnsstolpehul. Hegnet tilhører altså en anden (muligvis yngre) gård/byggefase, hvis hovedhus må befinde sig i området sydsydvest for udstykningsarealet, muligvis under den nuværende Sigkærgårdsvej eller i området ved eller umiddelbart vest for adressen Krakesvej 3.

Fundfoto: 13 lerkarskår (X34) tilhørende samme, sekundært brændte lerkar fundet i hegnsstolpehul A207 tilhørende sadeltagshegn K3.

Oversigtsplan over sadeltagshegnet K3. Den stiplede grønne pil markerer det mulige, vinkelrette knæk på sadeltagshegnet.

Anlæg i K3	
Hegnsstolpehuller (NV-SØ-forløb)	35
Mulige hegnsstolpehuller (NV-SØ-forløb)	5
Mulige hegnsstolpehuller (NV-SØ-forløb)	8
Anlæg i alt	48

Anlægstabel over fordelingen af de i alt 37 stolpehuller tilknyttet langhuset K1.

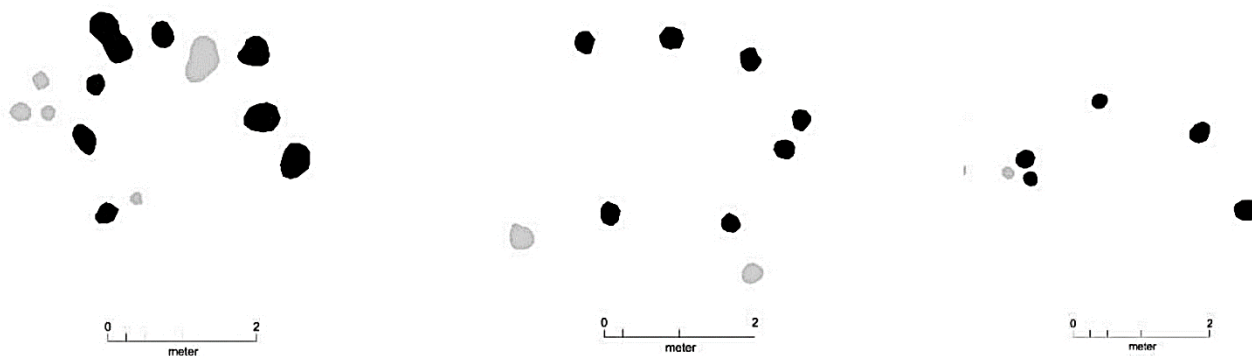
Hegnsstolpehuller tilhørende sadeltagshegnets nordvest-sydøst-orienterede forløb: A165- A188, A190- A193, A197, A198, A200, A203, A207, A230 og A231.

Mulige hegnsstolpehuller, der kan tilhøre sadeltagshegnets nordvest-sydøst-orienterede forløb: A89, A124, A189, A194 og A210.

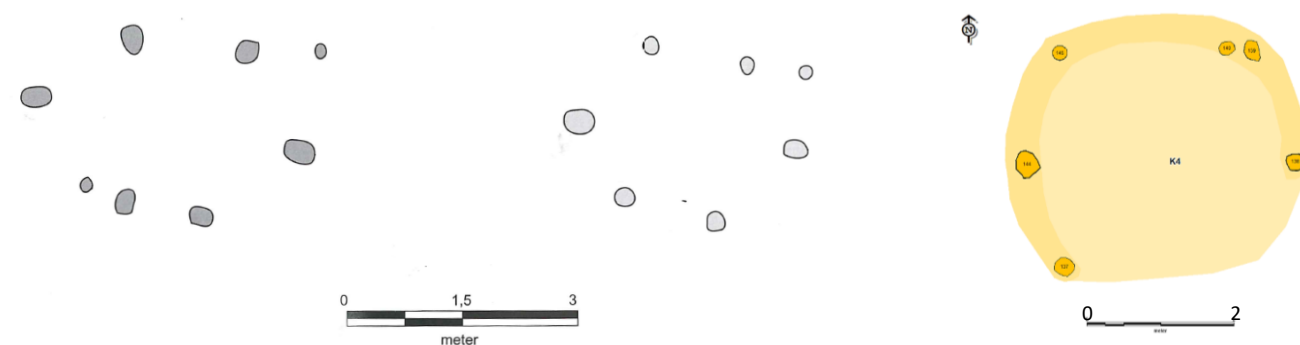
Mulige hegnsstolpehuller, der kan tilhøre sadeltagshegnets eventuelle nordøst-sydvest-orienterede forløb: A104, A107, A112-A114, A117, A118 og A120

K4 – O-hus

Umiddelbart nord for K1 fremkom seks, ensartede stolpehuller regelmæssigt placeret i et tilnærmelsesvist cirkulært forløb. Der er formentlig tale om et O-hus, hvilket betegner en værkstedsbygning af grubehuslignende karakter, men uden forsænket gulv. Lignende konstruktioner kendes fra flere andre samtidige lokaliteter, eksempelvis fra Drengsted (Mikkelsen, P. H. & Nørbach, L. C. 2003: 34) og Haldum (FHM5516), hvor der er udgravet hhv. 15 og tre O-huse.

Plantegninger af de tre O-huse (K1004, K1012 og K1013) fra FHM5516 Haldum Urebro II (Lolk 2015: 29).

Tv: Plantegninger af to O-huse (53 og 54) fra Drengsted (Mikkelsen, P. H. & Nørbach, L. C. 2003: 34).

Plantegning af O-hus K4

Ved Siggærgård omkranser stolpehullerne i den cirkelformede konstruktion et areal på omtrent 10-11 m² (diameter: ca. 3,7 m). Stolpehullerne, der har en ensartet fyldjord og omtrentligt samme dimensioner, er placeret med regelmæssig afstand til naboanlægget.

De seks stolpehuller har tværmål på mellem 18-36 cm (gennemsnit: 25 cm), og en dybde på mellem 9-23 cm (gennemsnit: 16 cm). Anlæggene A137, A139, A140 og A145 tolkes som vægstolpehuller, mens A138 og A144, der er konstruktionens største anlæg, tolkes som tagstolpehuller.

Det ses, at der i bygningens sydøstlige hjørne tilsyneladende "mangler" et vægstolpehul. Lignende observationer er gjort ved Haldum (FHM5516). Her tolkes det store mellemrum i cirkelkonstruktionen som indgangsområde: "Samtidig har alle konstruktionerne [O-husene] et relativt stort slip i stolpecirklen, hvor der trods eftersøgning ikke kunne påvises stolpehuller, hvorfor det må tolkes som en åbning." (Lolk 2015: 29).

Fund

De 29 X-numrene (der omfatter både oldsager og jordprøver) der blev benyttet ved den systematiske undersøgelse er relateret til 14 forskellige anlæg. De fordeler sig på 11 stolpehuller, en kogestensgrube, en grube og et fyldskifte. Herunder ses et oversigtskort, samt en fundtabel der sammenfatter konteksten og X-numrenes fordeling i udgravningsfeltet. De 29 X-numre repræsenterer i alt 330 fund og 9 jordprøver.

Af fundene udgør trækulsstykker antalsmæssigt set størstedelen af det indsamlede materiale med i alt 263 stk. trækul (i alt 223 g). Det høje antal registrerede trækulsstykker skyldes, at der i et af tagstolpehullerne (A97) tilhørende det brændte langhus (K1) blev fundet forkullede rester fra en brændt træskål (eller -fad?). Jordfylden fra dette tagstolpehul blev derfor vådsoldet og grundigt gennemset for fragmenter tilhørende træskålen. Der blev fundet 261 trækulsstykker i jordfylden fra tagstolpehullet, hvoraf 38 stykker stammer fra den forkullede skål. Det er muligt, at der blandt de resterende 223 trækulsstykker, også er fragmenter fra træskålen, men det kunne ikke afgøres med sikkerhed. Alt trækullet fra tagstolpehullet blev dog gemt. Desuden blev fem liter af jordfylden fra tagstolpehullet A97 sendt til flotering og makrofossilanalyse.

Vægtmæssigt set udgør oldtidskeramik den største fundgruppe. I alt blev der fundet 50 lerkarskår med en samlet vægt på 1,1 kg. Keramikken stammer fortrinsvis fra tagstolpehullerne i det brændte langhus (K1). Samtlige karakteristiske, daterende skår, der omfatter i alt 13 skår kan ud fra ornamentik og form henføres til enten yngre romerske jernalder eller germansk jernalder – formentlig ældre germanertid. De resterende 37 skår må ud fra godsets karakter dateres bredt til jernalderen. Disse lerkarskår havde ingen karakteristiske særtræk, der tillod en nærmere præcisering af dateringen, men de stammer dog sandsynligvis også fra yngre jernalder.

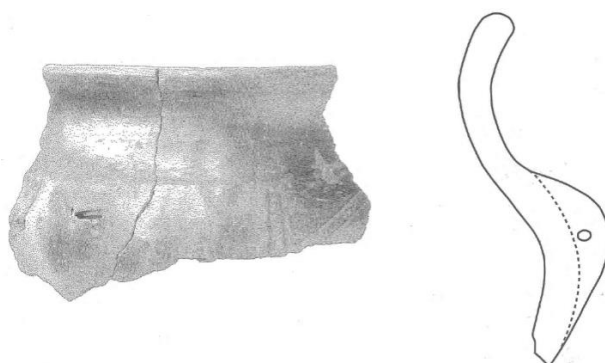
Ornamenteret lerkarskår til kar X24 fra tagstolpehul A97 i K1.

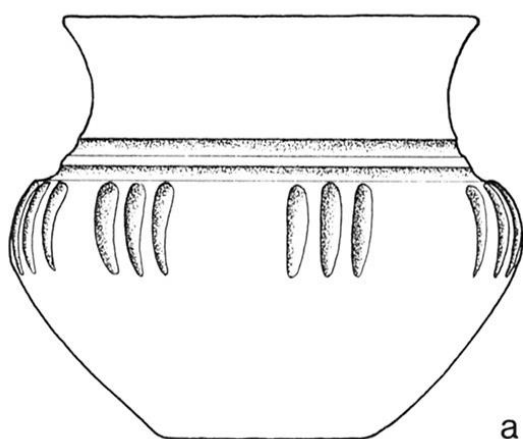
Lerkar X22 fra tagstolpehul A96 i K1.

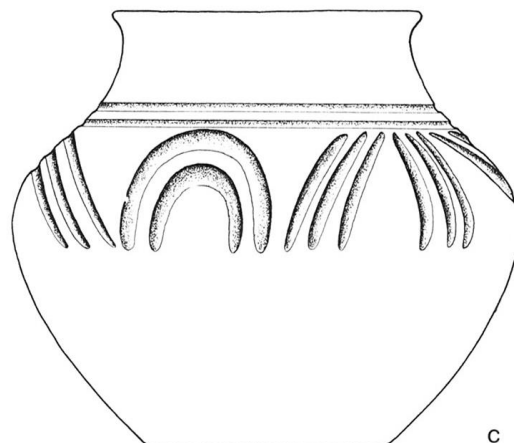
Skår tilhørende lerkar X24: øre / knop med en lille vandret gennem boring

Lerkar AXX fra Dregsted med gennemboet øre / knop tilsvarende X24. (Mikkelsen, P. H. & Nørbach, L. C. 2003: 84).

a

c

Lerker fra Ringtveds fase d (5. årh. og første del af 6. årh.), hvis ornamentik svarer omtrent til ornamentikken på X24 og X22 fra fra Sigkærgård. Lerker a: Hjemsted gr. 92. Lerker c: Vester Vedsted (Ringtved 1988: 140).

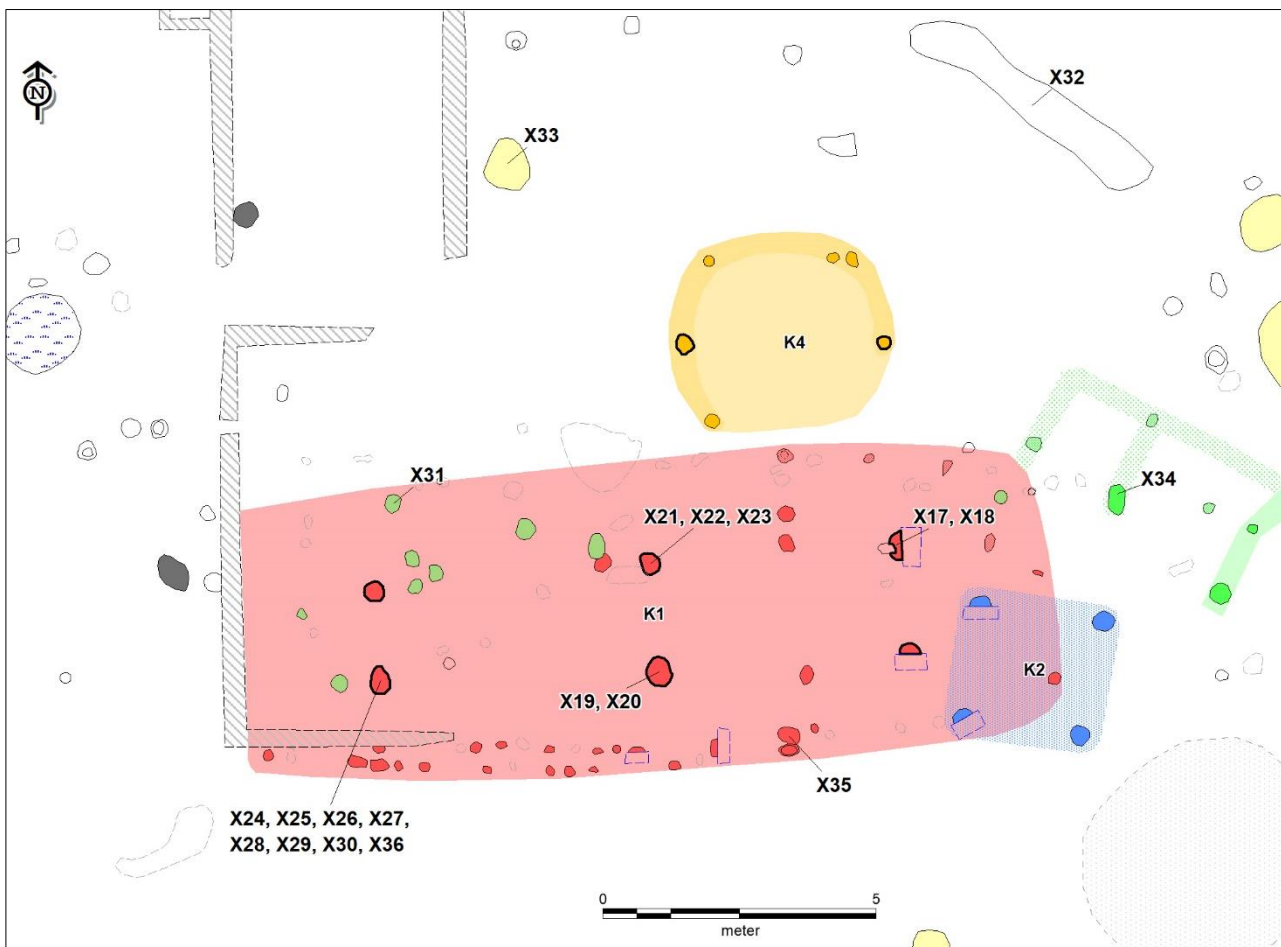
Til fundene fra den systematiske undersøgelse kan desuden føjes 42 lerkarskår gjort under forundersøgelsen. Fundene fra forundersøgelsen stammer dels fra langhusets (K1's) tagstolpehuller og dels fra et kulturlag (A44) i en mindre lavning umiddelbart vest for langhuset.

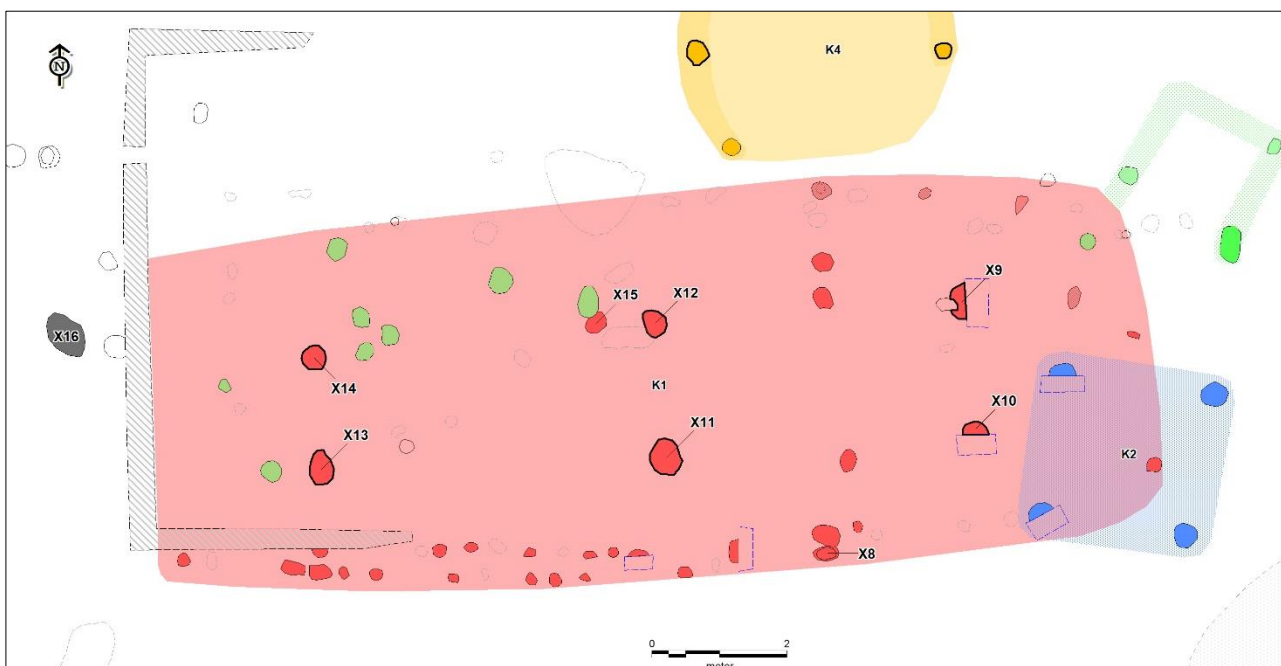
Fundfotos: Samtlige 42 lerkarskår indsamlet ved forundersøgelsen.

Hovedgruppe	Undergruppe	Total	Vægt
Jern	Ubestemt	3 fragmenter	105 g
Keramik / oldtid	Sideskår, uornamenteret	36 skår	527 g
	Karside, ornamenteret	12 skår (fra to kar)	600 g
	Randskår, uornamenteret	1 skår	4 g
	Sideskår, ornamenteret	1 skår	7 g
Ler	Brændt ler	9 stk.	67 g
Slagge	Sintret materiale	3 stk.	6 g
Sten	Ildskørnet, brændt sten	1 stk.	34 g
Træ	Skål / fad	38 fragmenter (fra en skål)	80 g
	Trækulsstykker	225 stk.	143 g
Zoologisk materiale	Brændt knogle	1 stk.	2 g
Jordprøve	Prøve til flotering	9 prøver à 5 l	45 l
10 hovedgrupper	12 undergrupper	330 fund, 9 jordprøver	1575 g

Tabel over fundmaterialet fra den systematiske udgravning ordnet i hoved- og undergrupper for de i alt 330 fund og 9 jordprøver.

Oversigtsplan over fordeling af samtlige fund (X17-X36) fra den systematiske undersøgelse.

Oversigtsplan over fordeling af samtlige ni jordprøver (X8-X16) fra den systematiske undersøgelse. Der blev udtaget otte prøver (X8-X15) fra brandtomten K1, samt en enkelt prøve (X16) fra kogestensgruben A151.

Sammenfatning

Ved undersøgelsen blev der indenfor det 1150 m² store arkæologiske interesseområde udgravet et samlet areal på ca. 740 m². I dette systematisk udgravede område blev der dokumenteret bebyggelsesspor fra i alt fire konstruktioner (K1-K4). Bebyggelsessporene omfatter et brændt tre-skibet langhus med bevarede væg- og indgangsstolpehuller samt spor efter indre rumopdeling (K1), en staklade (K2), et sadeltagshegn (K3) samt et formodet O-hus (K4).

Ved udgravningen blev der fundet i alt 50 lerkarskår med en samlet vægt på 1,1 kg. Blandt keramikfundene var der skår fra to fint ornamenterede kar. Desuden blev der, som noget ganske usædvanligt, fundet fragmenter af en brændt træskål.

På baggrund af konstruktionernes karakteristika samt ud fra enkelte tilknyttede keramikfund, er det sandsynligt, at bygningerne skal henføres til germansk jernalder – formentlig ældre germanertid.

Udgravningen viste desuden at bebyggelsessporene ikke er afgrænset, men fortsætter udenfor udstykningsarealet i sydøstlig retning. Orienteringen af sadeltagshegnet (K3) peger samtidig på, at der sandsynligvis også må være (eller har været) spor efter jernalderbebyggelse under den nuværende Sigkærgårdsvej samt i området ved adressen Krakesvej 3 og det tilstødende åbne areal umiddelbart vest herfor.

Det arkæologiske interesseområde er efter udgravningen frigivet til anlægsarbejde.

Oversigt over frigivelse. Det systematisk undersøgte og hermed frigivne interesseområde er markeret med grønt.

Litteratur

Lolk, J. 2015: *Udgravningsberetning. FHM5516 Haldum Urebro II. KUAS j.nr.: 2014-7.24.02/FHM-0017.* MOMU, Moesgård Museum, Højbjerg.

Mikkelsen, P.H. & L.C. Nørbach 2003. *Drengsted. Bebyggelse, jernproduktion og agerbrug i yngre romersk og ældre germansk jernalder.* Jysk arkæologisk selskab, Højbjerg

Ringtved, J. 1988, Jyske gravfund fra yngre romertid og ældre germanertid: Tendenser i samfundsudviklingen, *Kuml: Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab*, vol. 1986.

Søndergaard, L. (2021). De knuste drejekværnes hus. *Skalk*, 2021(3), 3-7.